

Från antifeminist till queeraktivist Marguerite Yourcenar i ny belysning

Eva Kuhlefeldt

Valet av Marguerite Yourcenar som ny ledamot i franska akademien år 1980 aktualiserade hennes paradoxala författarposition. För de äldre akademiledamöterna var blotta tanken på en åldrad *kvinnna* i den egna kretsen motbjudande. Av feminister blev Yourcenar samtidigt kritiserad för sin konsekventa gestaltning av *manliga* erfarenheter och föreställningsvärldar. Yourcenars texter problematiserar så gott som uteslutande maskulina, homosexuella begärskonstellationer, inte sällan sammanfattade i en pederastisk dynamik. Yourcenar har ofta valt att skriva kortprosa i den komprimerade *récit*genren, där det svala och distanserade tonfallet kompletterar den stilrena, klassiska franskan och där den enskilda individens perspektiv dominerar. Genren bygger på ett samtidigt ifrågasättande av detta snäva perspektiv och ställer implicit frågan om berättandets och minnets trovärdighet.

Pia Livia Hekanahos avhandling *Yhden äänen muoto-kuvia. Queer-luentoja Marguerite Yourcenarin teoksista* (2006) (Porträtten av en röst. Queerläsningar av Marguerite Yourcenars verk. (övers. EK)) är både ett bidrag till och ett kritiskt ifrågasättande av den omfattande, internationella Yourcenarforskningen. Hekanaho beskriver de två perspektiv som dominerat inom denna. Yourcenars ovilja

att anamma ett kvinnligt skrivsätt har förklarats antingen via hennes ”antifeminina” och ”antifeministiska” bevekelsegrunder eller via maternalismbegreppet, vilket inneburit att Yourcenars texter setts som resultatet av ett symboliskt, litterärt havandeskap. Båda perspektiven har förankrats biografiskt i Yourcenars tidiga modersförlust (s. 218). Även om man kunnat konstatera att Yourcenars karaktärer oftast är homosexuella och hennes tilltal utpräglat maskulint, har detta förbigåtts eller reducerats till en allmänmänsklig, på sin höjd bisexuell problematik (s. 20, 216). Hekanahos kritiska slutsats blir att också Yourcenarforskningen på detta sätt bidragit till att upprätthålla den ”garderob” som stänger in och mörklägger icke-normativa kön och sexualiteter i syfte att upprätthålla de kulturellt vedertagna och följaktligen ”normala” motsvarigheterna (s. 20).

Hekanaho förnekar inte betydelsen av tidigare forskningsresultat utan går konsekvent i dialog med dessa. Hennes queerfeministiska anslag innefattar en självkritisk medvetenhet om den egna forskarpositionens och kontextens betydelse vid läsningen av det skönlitterära materialet. Upplägget är genomtänkt och pedagogiskt. Trots att avhandlingen är teorispäckad ligger tyngdpunkten på

SQS
01/08

97

Queer Eye:
Reviews

Eva
Kuhlefeldt

queer- eller motströmläsningarna (att läsa pervosti/vastakarvaan) av de utvalda prosatexterna. Dessa texter är tillkomna under olika skeden i Yourcenars författarskap men är både tematiskt och stilistiskt representativa. Hekanaho lyckas därför åstadkomma en klargörande helhet.

Hekanaho förmedlar en alternativ och *antiheteronormativ* Yourcenarbild, intressant nog genom att strikt hålla sig på texternas plan. Hon placerar Yourcenar i och läser henne i relation till en homosexuell litterär tradition med rötter i antiken och med klassikernamn som Gide, Wilde och Proust. Med Eve Kosofsky-Sedgwick's garderobsepistemologi som bakgrund utvecklar Hekanaho en specifik "garderobsgrammatik" (kaapin kielioppi). Med hjälp av detta begrepp belyser hon sättet på vilket Yourcenar litterärt monterar ner garderobens strukturer via ett komplicerat kodspel baserat på antydningar och omskrivningar. Själva hemlighållandet som strategi skapar det som hemlighålls, något som Yourcenars projekt i Hekanahos tolkning synliggör:

"Väitän Yourcenarin tuotannon keskeisiin, omaleimaisiin piirteisiin kuuluvan kielellisen peittämisen, vihjaamisen ja kiertämisen näkyväksi tekemisen strategian, jonka avulla hän tutkii kaapin jatkuvan konstruoitumisen ja dekonstruoitumisen liikettä sekä luo tilaa heteronormista poikkeaville sukupuolisuuksille ja tavoille kokea ja ilmaista seksuaalista halua" (s. 217).

Jag hävdar att ett av de mest centrala och egenartade dragen hos Yourcenar är hennes strategi att synliggöra det språkligt dolda,

antydna och omskrivna, en strategi med hjälp av vilken hon undersöker det fortlöpande konstruerandet och dekonstruerandet av garderoben och skapar utrymme för sådana kön och sätt att uppleva och uttrycka sexuellt begär som avviker från heteronormen. (övers.EK)

Dessa processer blir speciellt uppenbara i Hekanahos läsning av kortromanen *Anna, soror..* (1934), en text som hon läser parallellt med Yourcenars essä om den grekiska poeten Konstantinos Kavafis från 1958. Yourcenars relation till den garderobsdiskurs hon dekonstruerar genom att uttryckligen skriva fram hemlighållandets strategier är utpräglat ironisk. Ironin som grepp tillåter att den diskurs som kritiskt granskas och dekonstrueras samtidigt tydligt närvarar i texten (s. 60). I sammanhanget drar Hekanaho smidiga paralleller mellan prosatexten och essän. Också det avslutande kapitlet där Hekanaho diskuterar Yourcenars porträtt av den japanska författaren Yukio Mishima (*Mishima ou la vision du vide*, 1980) är ett lyckat försök att läsa denna essä som en experimentell text med skönlitterära kvaliteter där Yourcenar imiterar Mishimas stil och införlivar hans motivkrets.

Hekanaho ägnar fyra hela kapitel åt läsningar av enskilda verk. Debutromanen *Alexis ou le Traité du vain combat* (1929, sve. *Alexis eller Traktaten om den fåfänga kampen*) läses i relation till Gides produktion, till récit-traditionen och till garderobsproblematikens laddade spänning mellan hemlighållande och avslöjande. Uppföljaren *La Nouvelle Eurydice* (1931) tolkar Hekanaho som en studie i hetero-

melankoli och läser romanen både mot bakgrund av Judith Butlers *The Psychic Life of Power* (1997) och Eve Kosofsky Sedgwicks resonemang om manlig homosocialitet i *Between Men* (1985). I sin läsning av kortromanen *Le Coup de grâce* (1939, *Nådastöten*) fokuserar Hekanaho bland annat på textens okonventionella gestaltning av maskulint och feminint och sättet på vilket de traditionella könskategorierna samtidigt sätts i gungning.

Avhandlingens elegantaste kapitel är den brett upplagda analysen av Yourcenars genombrottsroman *Mémoires d'Hadrien* (1951, *Hadrianus minnen*). Hekanahos läsning av kejsarens fiktiva memoarer görs med hjälp av Slavoj Žižeks lacaninspirerade begreppsapparat som förenar ett psykoanalytiskt resonemang om masochism och sublimering med den höviska kärlekens struktur ("l'amour courtois"). I Žižeks tolkning blir den höviska kärleken, det vill säga riddarens trånande efter en oåtkomlig dam, en parallell till det masochistporträtt som Gilles Deleuze tecknar i essän "Le Froid et le Cruel" (1967). Enligt Deleuze bör masochismen inte uppfattas som en symmetrisk omvändning av sadismen. Han understryker också den teatraliska iscensättningens betydelse för masochisten. Den till synes överordnade förfogar över en skenbar makt. Hon blir i själva verket ett tomt objekt redo att fyllas med betydelser i den av masochisten iscensatta, personliga föreställningen. Hekanaho menar att den avgudade ynglingen Antonius (Antinous), strängt taget närvarande enbart i sin frånvaro, på motsvarande sätt blir ett objekt i den egenmäktiga kejsar Hadrianus' masochistiska teater. Antonius fyller därtill

en diskursiv position som är feminint kodad (s.163). Också via denna läsning synliggör Hekanaho könsordningens konstruktion och det faktum att vår föreställning om normaliteten är bräcklig, historiskt föränderlig och därtill beroende av att det Andra eller onormala utesluts.

Hekanahos projekt ter sig imponerande ambitiöst. Den stringenta användningen av teorin stöder läsningen av det skönlitterära verket och används på dess villkor *samtidigt* som Hekanaho argumenterar för användningen av psykoanalytisk teori i queersammanhang. I "tillqueerad" form kan den psykoanalytiska teoribildningen bidra till nedmonteringen av de heteronormativa strukturer den varit med om att bygga upp.

Hekanaho nöjer sig inte med tidigare uppfattningar om att Yourcenar skriver "som om" hon vore man. Detta "som om" utvecklar Hekanaho till ett analytiskt redskap kallat "kvinnomaskulinitet som textuell strategi" (naismaskulinitetens tekstualiserade strategier, s.42). Kännetecknande för det kvinnomaskulina skrivandet är författarens intresse för maskulina föreställningssfärer, erfarenheter och stilmässiga register (s. 47, 220). Även i detta sammanhang låter Hekanaho det queerteoretiska gå i litteraturvetenskaplig riktning. Hon utgår från Judith Halberstams resonemang om kvinnomaskulinitet och visar på hur just Yourcenars berättarposition bidragit till att producera och upprätthålla maskulinitet. Denna textuella kvinnomaskulinitet uppfattar jag som avhandlingens viktigaste bidrag till både litteratur- och queerforskningen. Med

hjälp av Hekanahos begrepp kan litteraturhistorien nu och i framtiden skrivas om på ett sätt som återupprättat ett flertal missuppfattade, maskulina kvinnoröster.

”Låt oss gå in i döden med öppna ögon” heter det avslutningsvis i *Hadrianus minnen*. I *Yhden äänen muotokuvia. Queer-luentoja Marguerite Yourcenarin teoksista* innebär litteraturforskarens öppna ögon ett ständigt ifrågasättande av och reflekterande kring den egna läsarpositionen och dess begränsningar. Avhandlingen kunde gott läsas och begrundas av dem som under senare tid konsekvent miss-tänkliggjort den feministiska forskningen. Verket uppvisar en perfekt balansgång mellan ett radikalt ifrågasättande queerperspektiv och en förmåga till vördnadsfull närläsning på textens villkor. Pia Livia Hekanahos avhandling är med andra ord en utomordentligt välskriven och välkommen metodbok för litteraturvetare, queerteoretiker, maskulinitetsforskare och psykoanalytiskt orienterade uttolkare. Och när Hekanaho varsamt åskådliggör hur Hadrianus´ och Antonius passionsberättelse bär på fröet till sin egen förintelse talar avhandlingen givetvis långt utöver det vetenskapliga sammanhanget.

Hekanaho, Pia Livia 2006: *Yhden äänen muotokuvia. Queer-luentoja Marguerite Yourcenarin teoksista*. Helsinki: Yliopistopaino, 247s.

SQS
01/08

100

Queer Eye:
Reviews

Eva
Kuhlefeldt